

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2012, Volume: 7, Number: 1, Article Number: 4C0131

NWSA-HUMANITIES

Received: September 2011

Accepted: January 2012

Series : 4C

ISSN : 1308-7320

© 2010 www.newwsa.com

Hamdi Onay

Inönü University

hamdi.onay@gmail.com

Malatya-Turkey

OSMANLIDAN CUMHURİYETE TÜRK AYDINI

ÖZET

Bu çalışma, Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemde Türkiye’de aydının nasıl biri olduğunu, Batılı aydından farkının ne olduğunu ve ideal aydını yaratma doğrultusunda Türkiye’nin gelmiş olduğu noktayı açıklayarak günümüzde Türk aydınının nasıl olması gerektiğine dair öngörülerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aydın, Türk, Cumhuriyet, Türkiye, Osmanlı, Çağdaş

THE TURKISH INTELLECTUAL FROM THE OTTOMAN TO REPUBLIC

ABSTRACT

Exploring how the intellectual have been in Turkey before and after the Republic, and in what way they have been different from Western ones, and the point Turkey has reached in the way of creating the ideal intellectual, this study gives some suggestions with regard to how present-day Turkish intellectuals should be.

Keywords: Intellectual, Turk, Republic, Turkey, Ottoman, Contemporary

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Aydın kavramı Türkiye’de ve Türkçemizde birbirinden farklı çok geniş anlamlarda ve bazen bir ironi olarak kullanılmaktadır. Cumhuriyet sonrası Türkiye’de genellikle Atatürk’ün önderliğinde Türkiye’nin ulusal aydınlanmasını gerçekleştirme ve Türk Milli Eğitimi çağdaş dünyanın gerektirdiği koşullara uygun hale getirme gayretinde olan entelektüellere aydın denmiştir. Fakat bugün bölücü amaç ve niyet taşıdıkları açık bir şekilde bilinen bir takım sözde entelektüeller de kendi toplantılarını bir aydınlar zirvesi olarak lanse etmeye çalışmaktadırlar. Bu tür aydınların en belirgin özelliği, Türkiye’nin ulusal onurunu zedeleyecek bit takım eylemler yanında, Türkiye’nin ve Türk milletinin ulusal ve uluslararası saygınlığını temin edecek girişimleri küçümser nitelikteki tutumları benimsemiş olmalarıdır. Aydın kavramı, tıpkı insan hakları, halkların kardeşliği gibi tek başına kavram olarak düşünüldüğünde sağduyu sahibi herkesin onaylayacağı kavramlar gibi olumlu, saygı duyulan bir içeriği sahip olduğu için çoğunlukla gizli niyetlerini kitlelere enjekte etmek isteyen sözde entelektüeller tarafından sıkça istismar edilen bir kavram olmuştur.

Batıda “intellectuals”, “intelligentsia” kavramlarıyla ifade edilen nitelik, Türkçeye önce “münevver” sonrada “aydın” olarak aktarılmıştır. “Intellectual” kavramının anavatanı olan Fransa’da bu kavram, bu günkü anlamına 1893’te Deryfus davasıyla erişmiş [1] ve 19.yy.dan itibaren önceki dönemlerdeki anlamından kopmaya başlamıştır. Bunun temel nedeni 19.yy.dan itibaren Batıda görülen yeni gelişmelerle geniş halk kitlelerinin etkin bir biçimde toplumların kaderinde söz sahibi olmaya başlaması ve bilgi alanında var olan tekelin ortadan kalkmış olmasıdır. Artık bilgiye ulaşabilmek için bir takım özel şartlar ve özel yetenekler gerekmemektedir. Özellikle iletişim teknolojisinin gelişmesiyle birlikte, insanlar her türlü bilgiye ulaşma imkânına kavuşmuştur. Bu gelişmelerle birlikte aydının tanımı ve mahiyeti de değişmeye başlamış, dolayısıyla aydın kavramıyla ilgili birbirinden farklı çok sayıda tanım yapılmıştır.

Shils’e göre aydınlar konuşur veya yazarken, çevrelerindeki fertlerin çoğuna kıyasla insan, cemiyet, tabiat ve kozmos hakkında genel sembolleri ve soyut referansları daha sık kullanan kimselerin bütünüdür [1]. Dereli’ye göre ise aydınlar, somut olayların üstüne yükelebilen soyut kavramlarla düşünebilen, toplumun temel yapısı, meseleleri ve değerleriyle meşgul olup başlıca sosyal, ekonomik ve politik gelişmeleri eleştirebilen kimselerdir. Bu manada, genellikle kabul edilmiş görüşleri, izah tarzlarını, varsayımları tahlil ve tenkit edebilme, bunlara bir şeyler katabilme veya hiç olmazsa bu görüşleri, izah tarzlarını veya faraziyeleri yorumlayabilme gücüne sahip bulunan kimselerdir [2]. Said’e göre, “entelektüel belli bir kamu için ve o kamu adına bir mesajı, görüşü, tavrı, felsefeyi ya da kanıyı temsil etme, somutlaştırma, ifade etme yetisine sahip olan bireydir.” [3].

Aydının, yani Batıdaki adıyla entelektüellin tarihine baktığımızda, genelde dört aşamada ele alındığını görürüz. Bu aşamalardan ilkinin entelektüelin atası olarak da görülen sofistler oluşturur. İkinci aşamayı rahipler yani din adamları, üçüncü aşamayı filozoflar veya entelijansiya ve son aşamayı da günümüz aydını veya entelektüelleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda, günümüz aydını diğer aşamalara göre çok farklı bir yerde bulunmaktadır. Şöyle ki ilk üç aşamayı oluşturan entelektüeller genellikle geniş bir bilgi yelpazesine sahiptirler ve toplumdaki düzeni ve huzuru sağlamak en önemli amaçlarıdır. Örneğin Sofistler kendilerini belirli bir ihtisasa hapsedmezler. Çağının bütün ilimlerini kucaklarlar ve başarı kazanmak için her tartışmayı göze almak, rakiplerini alt etmek zorundadırlar

[1]. Yine rahiplerin ilk başta amaçları sıkıntılı bir dönemden geçen toplumu bir düzene kavuşturmak ve huzuru sağlamaktır. Rahipler de tıpkı sofistler gibi çok iyi bir bilgi donanımına sahiptirler. Öyle ki Latinceyi, Hıristiyan edebiyatını ve din bilimini, eski çağ edebiyat ve ilimlerinin bir kısmını, mimariyi, heykeli, resimi, ibadete yardımcı sanat ve hırfetleri, insana ekme, giyecek, mesken sağlayan daha değerli sanatları ve en önemlisi çalışma zevkini ve alışkanlığını kazandıracak pek çok bilgi ve yeteneğe sahiptirler [1]. Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak, hayatın bütün yönlerine uygun düşen bütün alanlarda kendilerini etkin ve yetkili görüyorlardı. Oysa günümüz aydını eski aydının bazı özelliklerini taşımakla birlikte genellikle bilim ve tekniğe dayalı tek bir alanda kendini yetiştiren, yani konunun uzmanı olan aydının, diğer alanların " cahili " haline geldiği bir aydın tipidir. Diğer bir ifadeyle uzmanlaşma, aydınların farklı alanları temsil etmesine ve aydının kendi uzmanlık alanıyla sınırlı kalmasına neden olmuştur. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojisinin hızla gelişmesi, bir taraftan herkesin bilgiye kolaylıkla ulaşmasını sağlarken diğer taraftan bilimlerin pek çok alt dallara ayrılmasına neden olmuştur. Bu da aydınların eskiden olduğu gibi tüm bilim dallarında uzmanlaşmasını ve bilgi tekeliğini ellerinde bulundurmalarını engellemiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak aydın, belirli bir alanda uzmanlaşan kişiyi niteleyen bir sıfat olmaya başlamıştır. Bununla birlikte aydın kavramı, kitleleri yönlendirme gücünde olan entelektüel niteleme özelliğini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Aydın her zaman kendisini toplumun ya da kitlelerin üstünde gören, onları yönlendirme yükümlülüğünü hisseden kişilerin kendilerini tanımladıkları kavram olma özelliğini sürdürmüştür. Çağdaş bilim ve teknolojik gelişmeler sonucunda elde edilen bilginin eski bilgelik ve din geleneğinden kopması, sadece bilimsel ve teknik bilgiye dayanması durumu, beraberinde aydınla halk arasındaki uçurumu büyütmüş, böylece gitgide kitlesel ve toplumsal sorunlardan habersiz bir aydın tipinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Sosyologların üzerinde en çok durdukları konulardan biri aydınların bir sosyal sınıf veya bir sosyal grup olup olmadıkları sorunudur. Fakat aydınların bir sınıftan ziyade sosyal bir grup oluşturduğu düşüncesi daha çok kabul görmüştür. Çünkü "Görmüş oldukları benzer eğitim ve paylaştıkları ortak değerler nedeniyle bir takım ortak tutum ve davranışlar geliştirdikleri için, genellikle bir 'sosyal grup' teşkil ederler. Fakat bu grup hiçbir zaman bir sosyal sınıf özelliği kazanamaz, ancak çeşitli sosyal sınıflarla kesişen, iç içe giren bir nitelik taşır." [2]. İlhan, aydınların, bilim adamları, doktorlar, öğretmenler, sanatçılar, mühendisler vb. meslekleri gereği zihinsel faaliyette bulunanların bir toplumsal katman oluşturduğunu söyler. İlhan'a göre aydınlar, her sosyo-ekonomik kuruluşta, çeşitli sınıfların üyelerinden oluştuğu ve mevcut üretim sistemi içinde bağımsız bir rol oynamadığı için, bir sınıfa değil, toplumsal bir katmana denk düşmektedir [4]. Aydınları bir sınıf değil de sosyal bir grup olarak gören Ülgener ise, aydınları, fikir ürünleri ve temsil ettikleri değer anlayışı ile toplumu etkilemede lider fonksiyona sahip (veya öyle olduklarına kendilerini ve başkalarını inandırmış) kişilerin dağıntık ve gevşek gruplanması olarak tarif eder [5].

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu çalışma, Türk Aydınlarına ilişkin Osmanlı dönemine ait bir betimleme yaparak, günümüz aydın tipini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu konuda yaşanmakta olan kaynak sıkıntısı ve Sosyal Bilimler alanında Türk Aydınları hakkında derinlemesine bilgi sahibi olunması açısından önemli bir yere sahiptir. Bu kaynaklar ışığında somutlaşan aydın kavramının yeniden bir değerlendirilmesini yapmak.

3. OSMANLI DÖNEMİNDE AYDIN (INTELLECTUAL IN THE OTTOMAN PERIOD)

Ülkemizde aydın, eskiden beri çoğunlukla halktan kopuk, halka tam olarak nüfuz edememiş, topluma ve toplumsal sorunlara karşı yeterince duyarlılık gösterememiş, kendisini kitlelerin üzerinde gören ve belki kendisine dair imgesi abartılı entelektüellerden oluşmuştur. Bu yüzden de son yıllarda toplumsal sorunlara duyarlılık adı altında ulusal sorunları çarpıtma ve gizli niyetlerini gerçekleştirme derdinde olan sözde aydınlar, şark kurnazlığıyla gerçek aydının koltuğunu kapma girişiminde bulunmuştur. Fakat gerçek aydının halkla yeterince kaynaşamamış olmasının yarattığı boşluğu doldurmak isteyen bu sözde aydınların gerçekten öyle oldukları veya olmayı başardıkları anlamına gelmez. Türk aydını er ya da geç halkla zihinsel bağını güçlendirecek, tarihsel geçmişiyle yüzleşmeyi ve kendi misyonunu tam olarak gerçekleştirilmeyi başaracaktır. Halktan kopuk olmasının nedenini anlayabilmek için özellikle Tanzimat'tan itibaren Türk aydınının tarihsel gelişim sürecini incelemek gerekir. Osmanlı Devletinin çöküş döneminde, devleti bulunduğu durumdan kurtarmak için Osmanlı aydınları her karşılaştıkları fikir akımını kendi ülkelerinde uygulamaya çalışmış, ancak farklı nedenlerle çoğu kez istenen hedeflere ulaşamamışlardır. Bu yüzden de Osmanlı Devleti özellikle son dönemlerinde Batıdaki gelişmelerin gerisinde kalmış ve hızla gerilemeye başlamıştır. Bu gerilmeyi durdurmak ve devleti eski gücüne kavuşturmak isteyen aydınlar ise kontrolsüz bir hızla yeniden Batıya yönelmiş ve kendi halkının duyarlılıklarına yeterli ilgiyi gösterememiştir.

Osmanlı devletinde siyasi egemenlik tek elde toplandığı için aydınlar devletin idari kademesinde yer alan görevlilerdir. Bu açıdan bakıldığında Osmanlı devletinde üç farklı aydın tipinden bahsedilebilir. Bunlardan birincisi din eksenli ulemanın oluşturduğu aydınlar, ikincisi Enderun mekteplerinden yetişen bürokrat aydınlar; üçüncüsü ise orduda görevli askerlerdir. Bu aydınların hepsi, aynı zamanda birer devlet görevlisidir. Özellikle Tanzimat öncesi geçerli olan bu aydın zamanla değişmiş, Tanzimat'la birlikte yeni bir aydın tipi ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yeni aydının en önemli amacı, devleti içine düştüğü durumdan kurtarmaya katkıda bulunmaktır; zaten devletin içinde bulunduğu koşullardan ötürü başka da bir seçeneği bulunmamaktadır. Bu aydınlar da tıpkı geleneksel Osmanlı aydını gibi, devletin idari kademesinde yer aldıkları ve devlete bağlılık duygusu içinde hareket ettikleri için halkla birebir iletişim kuracak kadar bağımsız olamamışlardır.

Uzun bir süre dünya hâkimiyetini elinde bulunduran Osmanlı devleti, varlığını devam ettirebilmek, özellikle Avrupa merkezli gelişmelere ayak uydurabilmek için yeni bir politika oluşturma çabası içindeydi. Bu yeni politikanın bir gereği olarak, geleneksel kurum ve yapılarının korunmasına paralel olarak yeni kurum ve yapılanmalar da oluşturmaya çalışmaktaydı. Ancak bu yapılanmalar Osmanlı toplum yapısının doğal bir ürünü değildi. Dolayısıyla Batı'nın gücünü, daha çok savaşlardaki yenilgilerle idrak eden Osmanlı, Batı'nın üstünlük nedenini araştırmış ve üstünlük nedeni olarak gördüğü şeyleri hızla benimsemeye başlayarak, bunu bir nevi Batılıların bir 'tılsım'a sahip olmalarına bağlamıştır. "Bu 'tılsım', Batı medeniyetinin 'üst yapısı' ve Frenkçe yaşam tarzıdır. Böylece 'sebebe' yerine 'netice' üzerinde durulmuş oluyor." [6].

Daha önce de belirttiğimiz gibi Osmanlı Devleti, özellikle XIX. Yüzyıldan itibaren devleti içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarmak amacıyla yeni bir politikaya yönelmiştir. Bunun nedeni, devletin sorunlarına geleneksel siyaset çerçevesinde çözüm bulamamış olmasıdır. Osmanlı'nın bu yeni politikası, Batı'yı yüzyıllardır algıladığı tarzın

dışında değerlendirme zorunluluğunu ifade eden Batılılaşma politikasıdır. Batılılaşmayı çıkış yolu olarak gören Osmanlı, kurumsal düzeyde yapılacak değişikliklerle ve askeriyenin güçlendirilmesiyle sorunun çözüleceğini düşünmüştür. Bu nedenle yapılan tüm değişiklikler, "üstyapı" reformları ile sınırlı kalmıştır. Reform hareketleri toplumsal tabana indirilemediği için doğal olarak başarılı olamamıştır. Çünkü reform talebi halkın değişme isteğinden değil, yönetimin kendini güçlendirme isteğinden kaynaklanmıştır [7]. Yani, Osmanlı Devleti, sorunlarının çözümü için yöneldiği Batılılaşmanın öncülüğünü ve önderliğini bizzat kendisi yapmış, bu yeni siyasi yapılanmada toplum ve toplumdaki güçler yeterince etkili olamamıştır. Bu da Osmanlı'da ortaya çıkan "yeni aydın"ın, Devletin seçtiği yeni siyasi tercihe göre şekillenmek zorunda kalan bir aydın olmasına neden olmuştur.

Batılılaşma politikasında devletin amacı, Osmanlı toplum yapısını Batı toplumları örneğinde yeniden düzenlemek değildir. Osmanlı Devletinin asıl hedefi, Batı ile siyasi işbirliği yapmak ve Batı ülkeleri arasındaki mücadeleden yararlanarak siyasi arenada kendisine tekrar yer edinmektir. Yani Batı düşüncesinin ve hayat tarzının alınması veya taklit edilmesi söz konusu değildir. Ancak zamanla aydınlar Batıyı taklit etmeye başlamıştır. Özellikle Tanzimat döneminin ilk aydınları ve kurucuları Batı'nın askeri ve idari yapısını Osmanlı devletine aktarırken Batı'nın günlük kültürünü de etkin bir şekilde aktarmışlardır. Örneğin giyim, ev eşyası, paranın kullanılışı, evlerin stili, insanlar arası ilişkiler, artık 'Avrupalı' olmuştur [6]. Bu yüzden Tanzimat aydınları taklide dayalı bir Batılılaşmanın ötesine geçememişlerdir. Batı'nın bilim ve teknik gelişmesine zemin hazırlayan alt yapı kuruluşları değil, üst yapının çeşitli kurumları, önce askeri, sonra da siyasi ve sosyal alanda olmak üzere, bünyemize aktarılmıştır. Bu aktarmada aydınlar daha çok basit taklit ve adaptasyon yoluna gitmişler, bunun ötesinde, memleketin sosyo-kültürel şartlarına uygun değişiklikler yapılması ya da tamamen orijinal müesseseler kurulması pek söz konusu olamamıştır [2].

Bu yeni aydın tipi, devletin uygulamış olduğu Batıcı siyasete bağlı olarak, bir yandan Batılı fikir akımlarının etkisinde devletin sorunlarına çözüm ararken devlet kademesinde yer alabilme, bir devlet kadrosuna sahip olabilme mücadelesi vermiştir. Devlette yer alabilme mücadelesinin en yoğun yaşandığı yer ise Bâb-ı Âli, yani iktidar kurumu olmuştur. Bu mücadele, özellikle bürokraside yer alabilenlerle yer alamayanlar arasında yaşanmıştır. Erol Güngör bu mücadeleyi şöyle ifade eder: " Bunlar arasında zaman zaman meydana gelen çatışmalar daha ziyade bürokrasinin içine girenlerle dışında kalanlar arasında bir nüfuz ve menfaat çatışması haline gelmiştir yahut Batı'da görülen bazı ayrılıkların bize de aksetmesi şeklinde olmuştur. Eskilik-yenilik kavgası bile - hiç değilse kısmen- böyle bir çekişme atmosferi içinde büsbütün alevlenmiştir." [8]. Birbirlerine muhalefet eden ve çatışan bu aydınların hedefi iktidara ulaşabilmektir ve iktidarda yer alabilmek aydınlarda giderek bir tutku haline gelmiştir. Nihayet bu iktidar tutkusu, günümüzde dahi yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Böylece hemen tüm entelektüel faaliyetler, Devlet görevlerinde yer alan aydınlar elinde bulunmuş ve aydınlar devletin resmi ideolojisini yansıtan kişiler olmanın ötesinde önemli bir varlık gösterememiş, geleneksel Osmanlı aydınının devamı olarak kalmıştır.

Devlet kadrolarında ve iktidarda yer alma mücadelesinin yanı sıra Türk aydını yaşadığı dönemde, işbirliği içinde olmayı seçtiği Batılı devletlerle sürdürdüğü ilişkiler ve benimsedikleri Batılı fikirler nedeniyle de birbirleriyle rekabete girmişlerdir. Bir Batılı Devlet yanlısı, diğer bir Batılı Devlet yanlısıyla mücadele etmiş, aydınların kendilerini yalnızca Osmanlı Devletine değil, aynı zamanda

bir Batılı Devlete de kanıtlama ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Böylece Attila İlhan'ın da dediği gibi "öz kültürüne burun kıvıran, üç aşağı beş yukarı çıkarlarıyla da çakışan batıllılaşıma bağlı, bir aydın tipi türemiştir. Tanzimat'tan bu yana, fikir adamlarımızın çoğunu kurcalayın: 'Batı'dan bir filozofun, bir sanatçının, bir bilginin Türkiye mümessili olduğuna göreceksiniz." [4].

Batıya yönelen aydınlarımız arasında hangi Batı Devletinin dostluğunu kazanmak gerektiği konusunda da büyük mücadelelerin yaşandığı görülmektedir. Hatta iktidara gelen sadrazamlar dahi Batı değer ve kültürünü benimseyecek ve Batı içinde bazı Devletlerin yandaşları olarak belireceklerdir. Kendilerini hem Devlete hem de Batıya kanıtlama ihtiyacı duyan aydınlar, Devlet kademesinde görevli aydınlar karşısında Batıya sığınmış ve kritik durumlarda bu ülkelerin çıkarlarına hizmet eder hale gelmişlerdir. Bu açıdan Türk aydınına yöneltilen en önemli eleştiri, Türk aydınının işbirlikçi, komprador bir aydın olduğudur. Atilla İlhan'a göre, "Tanzimat'tan beri gelen ve yüzeysel bir ilericiliği memleketin hayrına önemli bir atılım olarak gören bir 'Batılı' ve 'Batıcı' aydın tipi hep var olmuştur. Başka bir deyişle, komprador ekonomisinin yarattığı bir garip yaratıktır ki ülkenin sağlığını ve yücelmesini komprador kültürünün yaygınlaşmasında görür, emperyalizme çalıştığını fark etmez, miyopluğu yüzünden görüş alanı dışında kalan her şeyi çağdışı olmakla suçlar. Bu aydının 'ilerici' değil 'işbirlikçi' olduğunu saptamak zorunludur." [4].

Tanzimat ve sonrasının aydını (Yeni Osmanlılar ve Genç Türkler) Saray ve Babıâli'den ve kendi seviyelerindeki okur-yazardan öteye geçememiş, dolayısıyla kalabalık halk kitleleriyle diyalog kurabilmiş değildir. Böylece bürokrat aydın tabana tepeden bakan ve küçümseyen tavrı ile ana kütleye devamlı yabancı kalmıştır [5]. Zira Osmanlı Devleti, 18. yüzyıldan beri sürdürdüğü reform hareketleriyle, devleti ve bürokrasiyi modernleştirmeye, buna karşın kültürel kimliğini "Osmanlılık" ve "İslamlıkta" bulmaya çalışmıştır. Yani bürokraside Batıcı ve laik, ama kültürde ve halk düzeyinde tutucu ve geleneksel davranmıştır. Hâlbuki ulusallaşma ile ulusal kültür yaratma süreci birbirinin bütünleyicilerdir. Osmanlı aydını ve bürokrasisi bunu fark edememiştir [7].

4. CUMHURİYET DÖNEMİ VE SONRASINDA AYDIN (INTELLECTUAL OF REPUBLICAN ERA AND AFTER)

Cumhuriyetle birlikte aydınların toplumdan kopma süreci daha da derinleşerek devam etmiştir. Osmanlı döneminde aydının Batıya yönelmesindeki temel amaç -bu amaç sonradan değişmiş olsa da- Devletin nasıl kurtarılacağı iken Cumhuriyet'le birlikte aydının amacı sadece devletin değil aynı zamanda toplumun nasıl modernleştirileceği meselesidir. Örneğin; o dönemlerde, henüz okuma yazması olmayan Anadolu köylüsüne tek bir kelimesini bile anlamadığı klasik müzik dinletilmeye çalışılmıştır.

Genel olarak toplumlarda entelektüel kesim ile halk arasında belli bir ayrımın olması doğaldır; belli ölçüde aydın ile halk arasında tam bir bütünleşmenin olmaması normal görülebilir. Hemen tüm toplumlarda aydın kültürü ile halk kültürü arasında mutlaka belli bir derece farkı bulunmaktadır. Ancak Türkiye'de durum daha farklı bir görünüm arz etmektedir. Ülgener bu durumu şöyle ifade eder: "müfettiş, vali veya kaymakam olarak kütleye üstten ve yukarıdan bakan ve yanına kolay yaklaşılamayan yönetici takım, aynı zamanda diplomalı aydının ülke çapında başlıca örneğini vermiştir. Batıda entelektüel deyince hatıra ilk planda muharrir, romancı, gazete yazar ve yorumcusu, bir kelime ile fikir ve edebiyat adamı geldiği halde, bizde aydın okur-yazarla beraber onun üst kademe bürokratla kaynaşmış türünü hatıra getirir. Bir yüzü ile devamlı hikmetler savuran, her şeyin doğrusunu

yalnız kendi bilen bir 'akl-ı evvel'; öbür çehresiyle yetki ve uygulama alanında her şeye gücü yeten, 'dediği dedik' bir kuvvet ve iktidar odağı. Batıda entelektüel: mantığı, çenesi ve kalemi devamlı işleyen kişi; fakat hiçbir zaman bir te'dib ve haddini bildirme cihazı değildir." [5]. Yani Batılı aydın, toplumu, terbiye edilecek ve bazen de haddi bildirilecek bir nesne olarak görmemiş ve bunu kendisine görev edinmemiştir. Oysa Türk aydını, halkı, adam edilecek ve bulunduğu cehaletten kurtarılması gereken bir nesne gibi görmüş ve bu durumu kendisine görev edinmiştir. Fakat bu durum bir süre sonra aydını, kendi halkını küçümseyen, sömüren ve Batılılarla işbirliği yapan bir konuma düşürecektir.

Türk aydınının kendi halkına karşı bu yaklaşım şekli, farklı ideolojileri benimseyen aydınların hemen hepsinde görülmektedir. İster Batıcı, ister sağcı, ister solcu, isterse İslamcı ideolojileri benimsemiş olsun, aydınlar halkın içinde olabilmek, halk temelinde yükselmek amacıyla olmamış, tersine halka hep mesafeli olmuştur. Güngör'e göre Türkiye'de "münevverler ile halkın, ortak bir kültür nizamı içinde kaynaşma imkânları gitgide azalmış ve neticede aynı coğrafya içinde yan yana yaşayan iki ayrı sosyal ve kültürel grup" meydana gelmiştir [9]. Cemil Meriç bu durumu şöyle ifade eder: "Solcu aydınlarımız kasideler döşer, nazenine. Sağcı aydınlarımız ise mukaddesatçıların bayrağıdır ve bu kelimenin dünyada bizden başka şefaatçisi, bizden başka elinden tutanı kalmamıştır. Sol ve sağ toplum yapımızla herhangi bir ilgisi olmayan iki yabancı. Sol'un halk vicdanında yarattığı tedailer: casusluk, darağacları, Moskova; sağ'ın, müphem, sevimsiz sinsisi bir-iki hayal. Kendi gerçeğimizi kendi kelimelerimizle anlayıp anlatmak, her namuslu yazarın vicdan borcudur [10].

Öte yandan Batı aydınının kendi halkına yaklaşımı böyle değildir. Aydınlarla halk ulusal birlikteliklerini yaşamakta sıkıntı çekmezler. Attila İlhan'ın da ifade ettiği gibi: "İngiliz aydını, İngiliz halkından, ancak "derece" itibariyle 'yüksek' durur, 'mahiyeti' değişmez: ikisi de Batıdadırlar, ikisi de Batılı! Türk aydını, Türk halkından 'mahiyet' itibariyle yüksekte duruyor: O, Batı'dadır, Batılı geçinir; halkı ise Doğu'da, en azından Ortadoğu'da, halk kendi tarihi ve kültürünü yaşar; aydınlar, 'sistemin' ona biçtiği, tarih ve kültürü!" [9]. Bütün bunlardan anlaşılacağı gibi, aydın toplumda bir yer edinebilmek ve fikirlerini topluma kabul ettirebilmek için bir taraftan halkın sahip olduğu tüm değerleri ve dili içselleştirerek kullanmalı, böylece halka ulaşabilmeli ve halkı eğitmelidir, diğer taraftan hem devlete yakın durmalı hem de yeri geldikçe devleti ve iktidarı eleştirebilmelidir.

Cumhuriyetin özellikle ilk yıllarında Türk toplumunu etkisi altına alan uygarlık krizini aşmak için çeşitli çareler düşünülmüştür. Bunlardan en dikkate değer olanı Ziya Gökalp tarafından tasarlanmıştır. İmparatorluk parçalanıp Cumhuriyet kurulduğunda Gökalp ve onunla birlikte olan iktidar odakları yeni Türk Devleti için politika arayışı içine girmişlerdi. Türk aydın geleneği içinde önemli bir etkiye sahip olan Gökalp, çözüm olarak kültür ve uygarlığı birbirinden ayırt etmeyi teklif edecektir. Gökalp'ın o gün için önerdiği formül derin bir bunalım içinde olan Türk aydını için bir anlık ferahlama sağlamıştır. Nitekim Gökalp'ın yaşadığı dönemde Türk aydını ve yeni Türk Devletinin Batılılaşmasının meşru bir gerekçeye dayanmak gibi bir açmazı bulunmaktaydı [8].

Cumhuriyet ve sonrası aydınlar da tıpkı Osmanlı aydınları gibi, halktan uzak olmanın yanı sıra iktidar tutkunu ve devleti kendine dayanak yapma eğilimi içine girmişlerdir. Nitekim Cumhuriyet'in resmi ideologu olarak görülen Gökalp de bundan kendisini kurtaramamıştır. Önce Talat Paşa'ya, daha sonra Enver Paşa'ya yakınlaşan Gökalp,

İttihatçı ekibin muvaffak olamadığını anlayınca Mustafa Kemal Paşa'ya yönelecektir. "Sen dahisin buna çoktan inandık, Mefkûresiz rehberlerden pek yandık, Garpta şarklı yaşamaktan usandık, Kurtar bizi bu karanlık zindandan" şeklinde bir dilekçeyi Mustafa Kemal Paşa'ya yollaması, Ziya Gökalp'in şahsi bir tavrını değil aslında Türk aydınına hâkim olan ruh durumunu ifade etmesi bakımından önemlidir [8].

Sürekli iktidar içinde bir dayanak arayan ya da aramak zorunda kalan Türk aydını, kendi başına özgün bir amaç geliştirememiş, genellikle Devlet'in toplum üzerinde yürütmüş olduğu Batılılaşma politikasının bir uygulayıcısı olarak görev almış, aydın kimliği ile bürokrat kimliği arasında sıkışıp kalmıştır. Oysa, "Sürgün, marjinal, yabancı" kalabilmesini başarabilecek entelektüellere her toplum gibi bizim toplumumuzun da ihtiyacı vardır. Jacoby'nin dediği gibi entelektüel, " kimseden medet ummayan, iflah olamaz ölçüde bağımsız bir ruh taşıyan", iktidar aygıtının bir parçası olmaktan çok, iktidara hakikati söyleyen bir karaktere sahip olmalıdır [3]. Ancak bizim aydınımız gerektiğinde iktidara doğruyu söylemek yerine, iktidarın gölgesinde kalmıştır.

Bugün gelinen noktaya baktığımızda, özellikle iletişim alanındaki hızlı değişim ve gelişmelerin medyanın gücünü artırmasıyla birlikte, iktidarın, gücü artan medyayı kendisine yandaş seçmiş olduğunu görmekteyiz. Hala iktidar tutkunu olan Türk aydını bu kez kendisine hem iktidarı hem de medyayı dayanak olarak seçmiştir. "Böylece, neredeyse, televizyon yorumculuğu ve köşe yazarlığı, günümüzdeki "aydın" kavramıyla eş anlamlı hale gelmiştir" [11]. Böylece aydın, sadece devletin veya iktidarın değil aynı zamanda medyanın da ideologu olmak zorunda kalmıştır. Bu tuhaf durumu Kongar şöyle ifade eder: "bugün kendisini aydın sanan yorumculara ve yazarlara baktığımızda çok garip bir durumla karşılaşılıyor: bunların dediklerine ve yazdıklarına göre, neredeyse "iktidardan bağımsız olmak" ve "sorgulayıcı davranmak" artık bir "suç oluşturuyor". Üslupta küfür ve hakaret, içerikte iktidar dalkavukluğu ve geniş kitlelerin anti demokratik eğilimlerini okşamak, günümüz Türkiye'sindeki "Sözde Aydınların" en önemli özelliğidir [11].

5. SONUÇ (RESULT)

Türk Milleti, özellikle Osmanlının son dönemlerinden itibaren sürekli savaşmak zorunda kalmıştır. Güç kaybeden imparatorluğu tekrardan eski konumuna getirebilme çabaları ve çok uzun süren savaşlar, Türk Milleti'nin kendisini geleceğe güvenilir adımlarla taşıyacak düşünsel edimlerden uzak bırakmış, genç nesillerin bilimsel sentezler yaratacak bir donanımla yetişmesine mani olmuştur. Bu yüzden gerek devleti yönetenler, gerek aydınlar ve gerekse ülkenin geleceğinden kaygılanan sağduyu sahibi yurttaşlar, bir an önce ulusal başarı getirecek modeller aramak mecburiyetinde kalmıştır.

Bu zorunlu durumun yarattığı sonuç, aydın ve entelektüel kesimin ulusal başarıyı doğuracak modelleri bulmasına yardımcı olacak yöntemi alelacele ve üzerinde derinlemesine düşünmeden seçmek durumunda kalmasıdır. Kuşkusuz doğru yöntemi bulduğundan emin olacak kadar uzun vakti olmayan devlet büyükleri ve onlarla bütünleşmiş olarak hareket eden aydınlar, sentez konusunda yeterince başarılı olamamışlardır. İlhan'ın ifadesiyle "sorun önce metot, sonra sentez sorunudur: bunları çözmeyi öğrenmedikçe, bırakın gençliği mençliği, Türkiye'nin adı, belli bir kimliği dahi olmaz" (İlhan, 2004: 22). Dolayısıyla meşruiyetini devlete dayandıran aydınlar, toplumsal bir tabana ihtiyaç duymadıkları ve böyle bir tabanı oluşturmadıkları için, hiçbir zaman kendi başına bir sosyal kategori oluşturamamış; devletin etki alanının dışında özgün bir varoluş sergileyememişlerdir.

Bugün Batılı aydının kazanmış olduğu en büyük başarı, devlet karşısındaki bağımsız duruşu, bir başka deyişle devletin kendisini yargılamasından korkmadan özgün ve yaratıcı bir duruş sergileyebilmesidir. Batılı aydının bu özgün ve korkusuz duruşunun arkasında Batılı devletlerin bilinçli olarak kendi aydınlarını güvence altına alan ulusal tutumları benimsemeleri ve bunu halklarına benimsetmiş olmaları vardır. Oysa bir Türk aydını, özgürce düşüncelerini ifade edebilme noktasında önemli sıkıntılarla karşılaşabilmektedir. Bunun nedeni, devletin feodal, dinsel ve baskıcı bir dünya görüşüne sahip olması ya da demokrasiyi yeterince sindirememiş olması değildir. Asıl neden, Türk Milleti'nin geçmişte çok sayıda acımasız tecrübeler yaşamış, defalarca milli varlığını kaybetme tehlikesiyle baş başa kalmış ve dıştan gelen saldırılardan daha çok kendi içindeki hainlerle mücadele etmek zorunda kalmış olmasıdır. Bu yüzden devletin ve devleti yönetenlerin, düşüncelerini özgürce ifade eden aydınlara ihtiyatla yaklaşmasının ardında, onların Türk Milletinin ulusal mukadderatını tehlikeye atacak, Batılı Türk düşmanların ekmeğine yağ sürecektir şekilde konuşma olasılıklarını denetleme gereksinimi vardır. Bir başka deyişle devlet, ulusal çıkarları için ideal aydını yaratma doğrultusundaki gayretlerinden ödün vermek zorunda kalmıştır. Batılı devletlerin bu konuda daha rahat olmalarının nedeni, kendi ulusal kimliklerini daha fazla koruyan, kendilerini daha fazla güvende hissetmelerini sağlayan uluslararası yapılanmaların içinde yer alıyor olmalarıdır. Her ne kadar özgürce konuşabilen aydının yaratılması, zorunlu olarak devletin ve ulusun varlığını tehlikeye atmak anlamına gelmese de, Türkiye'nin geçmişini, Türk milletinin tarihteki onurlu mücadelesini yeterince bilmeyen ya da bilmek istemeyenlerin ideal aydının yaratılması uğruna Türkiye Cumhuriyetinin ve Türk ulusunun varlığını tehlikeye atan söylemleri alkışlamalarına kuşkuyla bakmak gerekir. Zira Türkiye hala Batılı devletlerin iştahını kabartan bir ülkedir. Türk aydınının bugün yapması gereken ön önemli şey, öncelikli olarak kendi milli, dini ve tarihsel değerleriyle her zamankinden daha fazla tanışmak, halkıyla tam olarak bütünleşmek ve evrensel kavram ve değerleri bölücü amaçlar doğrultusunda istismar eden sözde aydınların gerçek yüzünü ortaya koymak olmalıdır. İdeal aydın olma istikametinde özgür, yaratıcı, bireyselliğini tam olarak gerçekleştirmiş, kitlelere yön verme gücünde olması, ancak ulusal onurunu muhafaza eden bir toplumun parçası olmaya devam ettiği sürece anlamlı olacaktır.

Dolayısıyla Türk aydını, post modernlik, küreselleşme ve liberal demokrasi gibi kavramların masum felsefi çekiciliği altında kendi varlığını tehlikeye atacak içsel ve dışsal tuzakların farkında olmalıdır. Türk aydınının öncelikli amacı, post modern, liberal, demokratik v.s olmak değil, kendi tarihi, dini ve ulusal değerlerinin gerektirdiği ölçüde uluslararası ve küresel güç dengeleri içinde yerini alırken bir yandan da gerektiği ölçüde post modern, liberal, özgür v.s. olmayı başarmak olmalıdır. Zira evrensel değerler gerçekler âleminde tam anlamıyla, masum olarak yaşatılmamaktadır. Bugün Batının bize dayattığı masum felsefi değerleri geçmişte de ulusumuza dayattıklarını ve bunları ulusal varlığımızı parçalamak için kullandıkları bilinen bir gerçektir. Önemli olan yalnızca doğrunun ne olduğunu saptamak değil, doğruyu doğru zamanda doğru bir şekilde yaşamak ve yaşatmak olmalıdır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Meriç, C., (1978). Mağaradakiler, Ötüken Yayınları, İstanbul.
2. Dereli, T., (1974). Aydınlar, Sendika Hareketi ve Endüstriyel İlişkiler Sistemi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, .
3. Said, E., (2009). Entelektüel, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,

4. İlhan, A., (2004). Aydınlar Savaşı, Kültür Yayınları, İstanbul.
5. Ülgener, F.S., (2006). Zihniyet, Aydınlar ve İzm'ler, Derin Yayınları, İstanbul.
6. Mardin, Ş., (2009). Türk Modernleşmesi, İletişim Yayınları, İstanbul.
7. Ercan, R., (2001). "Türkiye de Ulusal Kültür Tartışmaları Başlamında Çağdaş Uygarlık Sorunu", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs C.25, S.1.
8. Güngör, E., (1980). Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Töre, Devlet Yayınevi, Ankara, 1980
9. Güngör, E., (1990). Türk Kültürü ve Milliyetçilik, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1990.
10. Meriç, C., (1979). Bu Ülke, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1979.
11. Kongar, E., (2003). "2003 Yılında Türkiye de Aydın Kavramı"
http://www.kongar.org/aydinlanma/2003/382_2003_Yilinda_Turkiye_de_Aydin_Kavrami.php